فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی، سال هفدهم، شماره شصت و نهم، ص۲۴۴-۲۱۷، پاییز ۱۴۰۲
Scientific Quarterly of Research on Addiction, Vol. 17, No. 69, P 217-244, Autumn 2023

مقاله پژوهشی
Research Article

الگوی ساختار سازمانی انجمن معتادان گمنام شهر تهران: مدلی برآمده از نظریه زمینه‌ای*

لیلا زائر[۱]، حسین ابوالحسن تنهایی[۲]، سید سعید آقایی[۳]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۰۷

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر شناخت الگوی ساختار سازمانی در انجمن معتادان گمنام شهر تهران بود. **روش:** روش این پژوهش کیفی و از نوع نظریه گراندد تئوری بود. جامعه آماری پژوهش شامل همه صاحب‌نظران و متخصصان و اعضای پیشکسوت انجمن معتادان گمنام بود و از بین آن‌ها ۱۸ نفر با روش نمونه‌گیری هدفمند به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. داده‌ها در سه مرحله کدگذاری باز، محوری، و گزینشی با استفاده از نرم‌افزار MAX.QDA 2020 تجزیه و تحلیل شدند. **یافته‌ها:** یافته‌ها نشان داد که مقوله محوری در ساختارِ سازمانی انجمن معتادان گمنام پذیرش هدفمندی فرایند بهبودی بود. شرایط زمینه‌ای شامل اصول اساسی انجمن و ویژگی‌های سازمانی و شرایط علّی شامل باورهای بنیادین، دوگانه‌های انجمن و سلطه ایمان‌محوری بود. مقوله‌های دیالکتیک فرد و جامعه در انجمن، فرصت‌های درون‌انجمنی و تهدیدهای درون‌سازمانی نیز شرایط مداخله‌ای این ساختار سازمانی را تشکیل دادند. استراتژی‌های انجمن معتادان گمنام نیز شامل استراتژی‌های سازمانی و مکانیسم‌های بازتوانی بودند. در نهایت، مقوله شیوه‌های درمانی و مکانیسم بازتوانی به‌عنوان پیامد ساختار سازمانی انجمن معتادان گمنام شناسایی شد. **نتیجه‌گیری:** نتایج حاکی از آن است که ساختار سازمانی انجمن معتادان گمنام در شیوه اجرا اگرچه موفقیت‌های چشمگیری داشته است، اما در ساختار قدرت که سلسله‌مراتبی و مبتنی بر حلقه‌های عمودی قدرت است و در برخی باورهای بنیادین با استحاله هویت افراد وابسته به مواد روبرو شده که انتقاد برخی از بنیان‌گذاران این انجمن در ایران را نیز به همراه داشته است.

کلیدواژه‌ها: ساختار سازمانی، دوگانه‌های انجمن، شیوه‌های درمانی، انجمن معتادان گمنام، نظریه زمینه‌ای

*. این مقاله برگرفته از رساله دکتری جامعه‌شناسی نویسنده اول در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی است.

۱. گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
۲. گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول). پست الکترونیک: hatanhai121@gmail.com
۳. گروه علوم اجتماعی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

مقدمه

انجمن معتادان گمنام برای پاسخگویی به نیازهای مشترک اعضایی که در این انجمن هم‌کنشی دارند، موفق به پیدا کردن راه‌های مشترکی شده‌اند که دستیابی به اهداف مشترک اعضای انجمن را امکان‌پذیر ساخته است. از همین رو، انجمن معتادان گمنام بر اساس اصل اول جامعه‌شناسی (تنهایی، ۱۴۰۲) با پیدا کردن راه‌ها و اهداف مشترک، یک گروه اجتماعی به شمار می‌روند که همین ویژگی، مطالعه جامعه‌شناختیِ این گروه اجتماعی را میسر ساخته است. فهم مشترک در این گروه با تکرارپذیری و سازمان‌یافتگی تبدیل به ساختی اجتماعی شده است که دارای ویژگی‌های کنش پیوسته در دیدگاه بلومر می‌باشد. بنابراین، ساخت اجتماعی این انجمن از ساختار سازمانی‌ای بهره‌مند شده است که در اثر هم‌کنشی اعضا به نظمی سازمان‌یافته دست یافته و موفق به برآورده ساختن اهداف مشترک شده است. بنابراین آنچه که در تاریخچه این انجمن آمده است، پاسخگوی پرسش‌های پژوهشگر نیست و نتوانسته فرایند سازمان‌دهیِ راه‌های مشترک در انجمن معتادان گمنام را توصیف کند و داده‌هایی را در اختیار پژوهشگران قرار دهد تا عناصر فرهنگی و اجتماعی در ساخت‌سازی این ساختار سازمانی را کشف کنند و کارکردهای اجتماعی آن را ارتقا دهند.

با توجه به اینکه تلاش‌های زیادی صورت گرفته تا سیستم ضداعتیاد و مقابله با اعتیاد به مواد مخدر تحت کنترل و نظارت درآید، شواهد حاکی از آن است که انجمن معتادان گمنام[1] به‌عنوان یک انجمن مردم نهاد از موفق‌ترین سازمان‌ها در راستای ترک اعتیاد بوده است. به همین دلیل ساختار سازمانی این انجمن که توانسته گامی مؤثر در این مسیر بردارد، می‌تواند حلقه مفقوده سازمان‌هایی باشد که در این زمینه فعالیت دارند. دهه هفتاد، دهه تحولات تاریخی در راستای مبارزه با اعتیاد در کشور ایران است. با اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر در مجمع تشخیص مصلحت نظام به‌خصوص ماده ۱۵ آن که صراحتاً می‌گوید: «اعتیاد جرم است اما به کلیه معتادان اجازه داده می‌شود تا به مراکز مجاز مراجعه کرده و نسبت به درمان و بازپروری خود اقدام نمایند»، تغییری اساسی در رویکرد نظام جمهوری

1. Narcotic Anonymous

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

اســـلامی به‌وجود آمد (بیگی، محمدی‌فر، فراهانی و محمدخانی، ۱۳۹۰). از طرف دیگر با تشـکیل سـتاد مبارزه با موادمخدر به عنوان متولی امور و تأکید بر اصـل ۴۴ قانون اسـاسـی مبنی بر کمک به رشـد سـازمان‌های غیردولتی شـاهد رشـد این سـازمان‌ها در سـراسـر کشـور بوده‌ایم. در این میان بیشـترین فعالیت‌ها معطوف به کاهش تقاضـا و درمان شـد و روش‌های متنوعی به کار گرفته شـــده اســـت. روش پرهیزمداری و ایمان‌مداری در رأس قرار دارد. مددجویان با کمک از راهنمایان خود، مســـیر درمان را ســـپری می‌کنند. شـــرکت در جلسـه‌های منظم و پایبندی به سـنت‌ها و قدم‌های دوازده‌گانه از اصـول اسـاسـی این روش درمان اســـت (نارنجی‌ها، ۱۳۸۹). این روش به صـــورت پروتکل درمانی پرهیزمدار و ایمان‌مدار مستندسازی شد و پس از پژوهش‌های متعدد و شناسایی معایب و مزایای آن و تلاش در جهت به حداقل رساندن معایب به تصویب سازمان بهزیستی و ستاد مبارزه با مواد مخدر رسـید. یکی از ســـازمان‌هایی که روش پرهیزمدار را به کار گرفت، انجمن معتادان گمنام اسـت که برای کارآمدتر شـدن از الگوهای دیگری هم اسـتفاده کرده اسـت. وقتی الگویی برای برخی از افراد یک سازمان مناسب نیست، تجربیات منفی و ناامیدی به وجود می‌آورد و نیاز به ارائه طرحی به منظور شکل‌گیری فهم مشترک بین اعضا وجود دارد تا از محدودیت‌های ایجاد شـده به‌عنوان فرصـت برای بهبود ارزش‌ها اسـتفاده کنند؛ به عبارت دیگر چارچوبی شکل گرفته و ضرورت‌هایی القا می‌شوند که مانند قدرت بیرونی بر آن‌ها فشـــارآور شـــده که مجبور به انجام آن می‌شـــوند. پژوهش‌های انجام گرفته درباره انجمن معتادان گمنام، نشـــان می‌دهد که رضـــایت همه جانبه اعضـــای انجمن را تأمین نمی‌کند؛ ازجمله وِدِرهاوس، هوی و بیرکلند[1] (۲۰۲۰) در تحقیق‌شـــان با عنوان «یک الگو برای همه مناسب نیست»، سه نظر اساسی را شناسایی کردند و بیان داشتند الگوی ۱۲قدمی انجمن حتی با اسـتراتژی‌های به کارگرفته شـده در انجمن، مناسـب نیسـت. همچنین روش انجمن برای توجیه مدل اعتیاد فرد، تجربیات منفی ناامیدی را برمی‌انگیزد و یک مکان امن می‌تواند تبدیل به یک قفس بشود. بنابراین متخصصان اعتیاد باید مشکلات احتمالی مربوط به شـــرکت‌کننده‌ها را برای کمک به جلوگیری از تجربیات منفی و آســـیب‌های احتمالی

1. Vederhus, Høie & Birkeland

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

افراد تشخیص دهند. بنابراین ویژگی ساختار سازمانی کارآمد قابلیت تغییر آن به تناسب بسترهای اجتماعی است.

سازمان دارای ویژگی انعطاف‌پذیری می‌باشد که با تغییر تفسیر کنشگران از موقعیت می‌تواند شکل جدیدی از هم‌کنشی سازمان‌یافته ایجاد نماید. در مقابل ساختار، هر سازمان‌یافتگی میان کنشگران اجتماعی در موقعیت‌ها از نظمی برخوردار است که آن را قابل اشاره و قابل فهم می‌سازد. بنابراین ساختار سازمانی علاوه بر اینکه منظم است، بسیار پویا است. ساختار سازمانی نیز به عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر دستیابی سازمان به استراتژی است؛ لذا ارائه صحیح ساختاری که بتواند استراتژی سازمان را به مرحله ظهور برساند، بسیار حائز اهمیت است. نقش‌های افراد در سازمان سنگ زیرین ساختار سازمانی بوده و روابط بین نقش‌هاست که ساختار را شکل می‌دهد. ساختار سازمانی از طریق طراحی الگوهای هم‌کنش‌گرایانه، زمینه کنترل اعمال افراد را فراهم می‌نماید (رابینز و جودیج[1]، ۲۰۱۸). ساختار شبکه روابط اجتماعی انجمن معتادان گمنام در ایران نمونه‌ای از شبکه روابط اجتماعی خودجوش، مردمی و از پایین به بالا است که از معتادان بهبودیافته یا در حال بهبودی تشکیل می‌شود. از به هم پیوستن نمایندگان گروه‌های معتادان گمنام (هر گروه به مدت یک سال یک رابط بین گروهی را انتخاب می‌کند)، کمیته‌های خدماتی شهری (شامل رابط‌های بین گروهی در هر منطقه یا شهر بسته به جمعیت و وسعت شهر) و از به هم پیوستن نمایندگان کمیته‌های خدماتی شهری، کمیته ناحیه (شامل رابط‌های کمیته شهری که در آن ناحیه وجود دارند)؛ از به هم پیوستن نمایندگان کمیته ناحیه، کمیته یا شورای منطقه (شامل رابط‌های نواحی در کل کشور)؛ و در نهایت خدمات جهانی (که مسئول ارتباط جهانی و ترجمه نشریه‌ها است) به وجود می‌آید. تشکیل گروه‌ها به صورت خودجوش است و هر معتاد بهبودیافته می‌تواند گروهی از معتادان درحال بهبودی را به وجود بیاورد و نماینده خود را به کمیته شهری بفرستد که تشکیل کمیته‌ها از پایین به بالا است (شیخ‌انصاری، ۱۳۹۹).

1. Robbins & Judge

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

یکی از مفاهیم محوری در ساختار سازمانی، روابط قدرت است. فوکو براین باور است که قدرت چیزی نیست که تصاحب شود، به دست آید یا تقسیم شود، چیزی که نگه داشته شود یا از دست بگریزد. قدرت از پایین می‌آید، هر جا قدرت وجود دارد، مقاومت هم وجود دارد؛ بنابراین روابط قدرت نیت‌مند هستند (فوکو، ۱۳۹۷). در روابط مبتنی بر قدرت از دیدگاه بلومر، رویارویی منافع، نیات و اهداف مشخص می‌شود. طرفین در پیگیری اهداف مهم خود به تضاد با یکدیگر در می‌افتند؛ هر طرف رابطه در پیگیری اهدافش، بر منابع قدرت خود تکیه کرده و آن‌ها را به کار می‌بندند؛ درنتیجه آزادی کنش فراهم شده، اتاق کاری عملیاتی برای طراحی، مانور، چاره‌اندیشی، انتخاب راهکارها و راهبردها، فرماندهی و مداخله در منابع ساخته می‌شود (بلومر، ۱۳۹۶). از نظر مکس وبر، اقتدار، صورت سازمان‌یافته کنش اجتماعی است و کنش اجتماعی، صورت جمعی کنش تفهمی یا تفسیری است. نظام اقتدار کنشگر را به پذیرش، سکوت و یا تحمل دعوت می‌کند (تنهایی، ۱۳۹۹). استراتژی‌ای که در انجمن معتادان گمنام اتفاق می‌افتد باعث شده قواعدی که ابتدا توسط اعضای انجمن براساس فهم مشترک ساخته شده، سپس با تکرار آن به عنوان قوانین، بر آدم‌هایی که در آن ساختار قرار دارند، سلطه پیدا می‌کند و آن‌ها را دچار بیگانگی می‌کند و در قفس آهنین گرفتار می‌کند.

طبق پژوهش گلنتر، وایت و هانتر[1] (۲۰۱۹) در انجمن معتادان گمنام هیچ شرط و شروطی وجود ندارد، گروه‌ها به هیچ سازمانی وابسته نیستند، حق عضویتی ندارند و با هیچ سازمان سیاسی، مذهبی و یا انتظامی نیز ارتباطی ندارند. گافمن (۱۴۰۰) هم معتقد است غالباً افرادی که داغ مشترک دارند، از انتشار نوشته‌هایی که احساسات مشترک آن‌ها را انعکاس دهد و احساس خواننده نسبت به حقیقت «گروه» او و وابستگی‌اش به آن را انسجام بخشد، حمایت مالی می‌کنند. همچنین اعضای انجمن با این داغ مشترک، انسجام گروهی پیدا می‌کنند و با شکل‌گیری انسجام درون گروهی، نمادهای معنادار بین افراد به وجود می‌آید که این نمادهای معنادار در قالب عام‌واژه‌ها[2] (اسلنگ یا گفتار عامیانه) به گونه‌ای زبان زننده، رکیک و موهن است که در جامعه زنده و روبه‌رشد است (نوروزی جوینانی،

1. Galanter, White & Hunter
2. Slang

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

۱۳۹۶). شعارها (درنگ یا بهبودواژه) در انجمن معتادان گمنام و سایر برنامه‌های ۱۲ قدمی شکل می‌گیرد و باعث افزایش انسجام در بین اعضا می‌شود و از ابزارهای بهبودند. آن‌ها علی‌رغم کوتاهی‌شان عباراتی تأثیرگذار و هموارکننده در مسیر بهبودند. امیدافزایی و جهت‌دهی به بهبودی ممتاز در کنار سایر ملزوماتِ بهبود، نظیر قدم‌ها، به آن داده است. شعارها بخش جدایی‌ناپذیر برنامه‌های ۱۲ قدمی و جزء «سُنن شفاهی[1]» این برنامه هستند (نوروزی جویبانی، ۱۴۰۲).

یکی دیگر از اصول ارتباطات درون‌سازمانی، گمنامی اعضای انجمن معتادان گمنام می‌باشد. رازداری، بخشی از گمنامی است و فرد رازدار با رازداری خود، نزدیکی‌اش را با صاحب راز حفظ کرده و از منافع این کارش بهره‌مند می‌گردد. از نظر سیمل، وجود پنهان‌کاری بین دو نفر یا دو گروه و اندازه آن، مسئله‌ای است که تمام ارتباط آنان را تعریف می‌کند. در گروه‌های بزرگ‌تر، تعداد رازها بیشتر می‌شود و به دلیل خصیصه‌های گوناگون اعضای گروه، نیاز بیشتری به آن‌ها وجود دارد (دیلینی، ۱۳۹۹). در این روش اصل گمنامی باعث می‌شود که افراد بدون ترس از ممانعت‌های اجتماعی، قانونی و فرهنگی در این جلسات شرکت کنند. روش مهم و اساسی در جلسات معتادان گمنام این است که یک معتاد به معتادی دیگر جهت بهبودی‌اش کمک کند و افراد با تجربیات زندگی و بهبودی خود از مواد مخدر در این جلسات شرکت می‌کنند و این گروه توسط خود افراد معتاد رهبری می‌شود. هزینه‌های این جلسات از محل کمک‌های داوطلبانه اعضا تأمین می‌شوند و جهت استقلال و عدم وابستگی، گروه کمک‌های مالی افراد غیر عضو را نمی‌پذیرند (بیل[2]، ۲۰۰۹). تنهایی (۱۴۰۰) بر این باور است انسان کنشگر در طبیعت گوهریِ خود، توانمندیِ باروری، بر پایه توان اندیشه و تحلیل نقادانه از محیط و موقعیتی که در آن زیست می‌کند را داراست. انسان با شکوفایی و رهاسازی چنین طبیعتی، می‌تواند مفهوم عشق عام و همیاری آگاهانه را تجربه کند و لذت و خوشی آدمی بودن را تجربه کند. مهم‌ترین شرط برقراری درست سندیکالیسم در دستگاه تفسیری پرگمتیستی، حق برابر چانه‌زنی و برابریِ حق سیاسی و کنشگری برای تمامی طرف‌های درگیر در

1. Oral tradition
2. Bill

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

جنبش‌های مطالبه‌گری و چانه‌زنی صنفی، سیاسی، دینی، قومی و یا هرگونه‌ای از پیکربندی اتحادیه و سندیکاست.

پژوهش‌هایی در رابطه با پیوستگی و تداوم حضور اعضا در جلسات انجمن صورت گرفته است؛ طبق نتایج تحقیق قدرتی و رحیمی چیتگر (۱۴۰۰)، انجمن معتادان گمنام به عنوان یک منبع مهم حمایت توانسته است که در بستری از روابط سالم نقش‌های شخصیتی افراد دارای اعتیاد را ترمیم و بهبود بخشیده و به آنان حمایت‌های عاطفی و اجتماعی مناسبی را ارائه دهد. خوانساری و جعفری هرندی (۱۴۰۱) معتقدند آموزش دوازده قدم انجمن معتادان گمنام بر تاب‌آوری و خودکارآمدی اعضای انجمن معتادان گمنام تأثیرگذار است، لذا این درمان، روشی مناسب برای درمان افراد وابسته به مواد می‌باشد. طبق نتایج پژوهش سبزی و اسلمی (۱۴۰۱)، برنامه دوازده قدمی انجمن معتادان گمنام نقش مهمی در فرآیند بهبودی فرد به روال یک زندگی سالم و برقراری روابط مناسب خانوادگی و اجتماعی ایفا می‌کند. نتایج تحقیقات صالحی و طباطبایی‌نژاد (۱۴۰۱) حکایت از این دارد که می‌توان از جلسات انجمن معتادان گمنام برای بهبود مسائل اجتماعی و روان‌شناختی و کاهش ولع افراد وابسته به مواد استفاده نمود.

ستوده‌اصل، ماهیگیر، پاک‌نظر و میرمحمدخانی (۱۳۹۹) معتقدند شرکت در جلسات آموزشی معتادان گمنام، می‌تواند در بهبود یا اصلاح نگرش نسبت به مصرف مواد نقش بیشتری داشته باشد. رحیمی (۱۳۹۹) معتقد است در میان عوامل توانمندساز برای کمک به افراد جهت شروع ترک مصرف، حمایت‌های همسر و تداوم شرکت در جلسات انجمن معتادان گمنام اثربخش است. در پژوهش‌های انجام گرفته در خارج از ایران، طبق نتایج تحقیق ناک[1] (۲۰۲۲a) حاکی از نقش مفید اعمال مذهبی و تجربیات معنوی در شرکت‌کنندگان در الکلی‌های گمنام است که با شادی آن‌ها و متغیرهای مرتبط مانند خوش‌بینی و مدت پرهیز همراه است. در تحقیق دیگری از ناک (۲۰۲۲b) یادگیری اجتماعی در میان شرکت‌کنندگان الکلی‌های گمنام «تحول معنوی» را تسهیل می‌کند که بر تغییر رفتار آن‌ها تأثیر می‌گذارد. در این فرایند دگرگونی معنوی، در برخی مکانیسم‌های

1. Wnuk

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

معنوی مانند تغییر ادراک از خدا، افزایش معنای زندگی، بخشش، افزایش پذیرش خود، افزایش استفاده از مکانیسم‌های مقابله‌ای مثبت و افزایش ادغام در حلقه‌های اجتماعی دخالت دارند و همین کارکرد یافتن معنای زندگی را تسهیل می‌کند. تحقیق گلنتر، وایت، زیگلر و هانتر[1] (۲۰۲۰) تعیین چگونگی درک اعضا از مفهوم ۱۲ مرحله‌ای «خدا را همانطور که او را درک کردیم» و «ارتباط میان درک اعضاء از خدا و شدت ولع آن‌ها نسبت به نوشیدن الکل و مصرف مواد و علائم افسردگی‌شان» می‌باشد. پاسخ اعضای انجمن در مورد درکشان نسبت به خدا به طور قابل‌توجهی متفاوت بود و نشانه‌های افسردگی و شدت ولع آن‌ها به مصرف مواد را پیش‌بینی می‌کرد. فلورا، رفتوپولوس و پونتیکز[2] (۲۰۱۰) بیان کردند میانگین حضور مرتب در جلسات انجمن ۴۵ ماه بود و ۵۰ درصد نمونه نیز به مدت ۴۲ ماه به طور منظم در جلسات انجمن شرکت داشتند. شیوه مشارکت اعضا در جلسات به صورت بیان تجربیات و نقش راهنما بود. دُسِت[3] (۲۰۱۳) و گازوپ، استوارد و مارسدن[4] (۲۰۰۸) معتقدند حضور مستمر و مرتب در جلسات انجمن‌های معتادان، موجب افزایش احساس خودمراقبتی در برابر مواد شده و پیامدهای منفی آن‌ها را کاهش داده بود؛ بنابراین، جلسات اثربخش و کمیت حضور در این جلسات موجب پیوندهای قوی‌تر اعضا با این انجمن‌ها و تعهدشان به خود و انجمن شده بود. همچنین افرادی که در جلسات انجمن معتادان گمنام برای دوره کوتاه‌مدت شرکت می‌کنند، نتیجه مطلوبی نمی‌گیرند.

با توجه به افزایش معتادان کشور در کنار وجود راه‌های متعدد ترک اعتیاد، می‌توان گفت انجمن معتادان گمنام (طبق اظهارات انجمن معتادان گمنام در ایران، به علت گمنامی اعضا، کل جمعیت را حدود یک میلیون نفر برآورد کرده‌اند) با استراتژی جدیدی در حل مسئله اعتیاد موفقیت‌آمیز عمل کرده و با توانمندی‌های مناسب توانسته به نتایج بهتر در ترک اعتیاد در بین معتادان دست بیابد. بنابراین با توجه به مقایسه تعداد کل معتادان در ایران، جمعیت اعضای پاک شده در انجمن جمعیت بالایی را شامل می‌شود. با توجه به

1. Galanter, White, Ziegler & Hunter
2. Flora, Raftopoulos & Pontikes
3. Dossett
4. Gossop, Stewart & Marsden

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

نتایج پژوهش‌های انجام شده، هدف این پژوهش شناسایی ساختار سازمانی انجمن معتادان گمنام در راستای پاسخگویی به این سوال است که انجمن معتادان گمنام از چه ساختار سازمانی و استراتژی استفاده می‌کند که توانسته است به نحو قابل توجهی در امر بهبودی و حفظ پاکی پس از درمان مؤثر باشد؟

روش

جامعه، نمونه و روش‌نمونه‌گیری

به جهت ماهیت موضوع پژوهش حاضر، از رویکرد کیفی به روش گراندد‌تئوری (نظریه مبنایی یا نظریه داده بنیاد) استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه صاحب‌نظران و متخصصان (در رشته‌های مختلف جامعه‌شناسی، مددکاری، روان‌شناسی، روان‌پزشکی و پزشک که با انجمن معتادان گمنام به‌طورمستقیم و غیرمستقیم در ارتباط بودند) و اعضای پیشکسوت انجمن معتادان گمنام بود. انتخاب نمونه‌ها به روش نمونه‌گیری هدفمند بود. حجم نمونه در حین فرایند تحقیق مشخص گردید؛ زیرا در پژوهش‌های کیفی، اشباع شدن اطلاعات، مهم‌تر از تعداد افراد مورد مطالعه است؛ بدین معنی که محقق جمع‌آوری اطلاعات را باید تا زمانی ادامه دهد که اطلاعاتی که از شرکت‌کنندگان جمع‌آوری می‌کند، تکراری شده و اطلاعات جدیدی به اطلاعات گردآوری شده قبلی اضافه نشود؛ به عبارت دیگر داده‌های گردآوری شده به اشباع نظری برسند (عظیمی‌دلارستاقی، رضوی و برومند، ۱۳۹۷). با در نظر گرفتن نکات فوق در مجموع در این پژوهش به روش نمونه‌گیری هدفمند (ناهمگن)، ۱۸ مصاحبه انجام و ضبط گردید. داده‌ها نیز همزمان با گردآوری آنها طی سه مرحله کدگذاری باز[1]، محوری[2] و گزینشی[3] و با استفاده از نرم‌افزار MAX.QDA 2020 تحلیل شد. اعتبار و روایی داده‌های کیفی نیز با روش چک کردن و توافق میان مشارکت‌کنندگان، محققان و کدگذاری مجدد و بازبینی کدهای قبلی تأمین شد. در این مطالعه، اصول اخلاقی پژوهش شامل رازداری و حفظ حریم خصوصی اشخاص رعایت شد.

1. Open
2. Axial
3. Selective

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

یافته‌ها

در اولین مرحلهٔ کدگذاری از مجموع مصاحبه‌ها، ۹۰۳ کد باز یا مفهوم استخراج شد. بعد از ادغام این کدها براساس همپوشانی، ۴۲۹ کد باقی ماند. با مقایسه مداوم کدها و داده‌های خام براساس تشابه و تفاوت، کدهای مشابه در یک طبقه، کنار هم قرار گرفتند و دسته‌بندی اولیه‌ای از کدها به دست آمد. در گام پایانی کدگذاری باز مفاهیم در دوازده مقولهٔ اصلی[1] و ۴۹ طبقه یا خرده مقوله دسته‌بندی شدند.

جدول ۱: مفاهیم و مقوله‌های استخراج‌شده از مصاحبه‌ها

عنوان	مقوله‌ها
مقوله محوری	پذیرش هدف‌مندی فرایند بهبودی
شرایط زمینه‌ای	اصول اساسی انجمن
	ویژگی‌های سازمانی
شرایط علّی	باورهای بنیادی انجمن
	دوگانه‌های انجمن
	سلطه ایمان‌محوری
	دیالکتیک فرد و جامعه در انجمن
شرایط مداخله‌ای	فرصت‌های درون‌انجمنی
	تهدیدهای درون‌سازمانی
استراتژی‌ها	استراتژی‌های سازمانی
	مکانیسم‌های بازتوانی
پیامدها	شیوه‌های درمانی و بازتوانی

در مرحله کدگذاری محوری استراتژی‌های سازمانی به عنوان مقوله محوری انتخاب شد و روابط بین مقوله‌های به دست آمده با محوریت این مقوله شرح داده شد. سپس در مرحلهٔ کدگذاری گزینشی، مقوله‌ها در مدل پارادایمی نهایی، حول مقولهٔ هسته‌ای پژوهش قرار گرفتند و سرانجام مدل پدیدار و خط داستانی تمایز الگوهای ساختار انجمن معتادان گمنام روایت شد. خرده‌مقوله‌های مربوط به مقوله محوری تأثیرگذار بر الگوی ساختار

1. Main Categories

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

سازمانی انجمن معتادان گمنام شامل تسلیم شدن در برابر اصول بنیادی انجمن، هدف‌مندی فردی در انجمن و هدف‌مندی جمعی در انجمن است.

جدول ۲: مفاهیم و مقوله‌های استخراج شده مربوط به مقوله محوری (پذیرش هدف‌مندی فرایند بهبودی)

مقوله	خرده‌مقوله	مفاهیم
پذیرش هدف‌مندی فرایند بهبودی	تسلیم شدن در برابر اصول بنیادی انجمن	پذیرش اساس‌نامه، پایبندی ترتیب اجرای دوازده قدم، ضرورت اجرای دوازده‌قدم، لزوم آموزش‌های بنیادی
	هدف‌مندی فردی در انجمن	پابندی به قدم‌ها مانع خودویرانگری، صلح فردی هدف قدم‌ها، کاهش تکانشگری، نتیجه برنامه دوازده‌قدم
	هدف‌مندی جمعی در انجمن	پایبندی به سنت‌ها مانع دیگرآزاری، مهمان‌نوازی در سنت‌ها، صلح اجتماعی، صلح خود، خدا و جامعه هدف مفاهیم

در خرده‌مقوله تسلیم‌شدن در برابر اصول بنیادی انجمن، الزام به اجرای قدم‌ها و سنت‌ها، محوریت هر دوازده قدم و سنت، موضوع ایمان هست و می‌خواهد توجه معتاد را به اینکه نیروی برتری(خدا) است که فقط آن ناجی اصلی است، جلب کند. بنابراین در تمام جوامع بشری هرجا که مذهب باشد این مدل هم کار می‌کند. در شرح خرده‌مقوله فردی در انجمن می‌توان گفت اصول انجمن به صراحت می‌گوید، ما به تنهایی محکوم به فنا هستیم و با در میان گذاشتن آنچه که داریم خود را حفظ می‌کنیم (ارزش درمانی کمک یک معتاد به معتاد دیگر). همچنین مفاهیم به ما کمک می‌کند این سه ضلع خودم (قدم‌ها) و خداوند و جامعه یا دیگران (سنت‌ها)را به صلح برسانیم. کسانی خوب می‌توانند خدمت کنند که این سه ضلع (درصورتی که نیتت هم خیر باشد) را داشته باشند. اگر این چهار مورد را درست انجام دهی دستاورد آن آزادی می‌شود. شرایط علّی اثرگذار بر الگوی ساختار سازمانی انجمن معتادان گمنام نیز شامل باورهای بنیادین انجمن، دوگانه‌های انجمن و سلطه ایمان‌محور است. خرده‌مقوله‌های باورهای بنیادین نیز فرهنگ شفاهی (اسلنگ‌ها) اصطلاحاتی است که در حقیقت زبان تخصصیِ یک گروه یا حرفه است که برای اعضای آن گروه قابل فهم و برای سایرین ممکن است بی‌معنا باشد؛ به

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

جارگون[1] معروف است. جارگون برای راحتی بین افراد آن حیطه و برای تسهیل ارتباط آن‌ها با یکدیگر است. این اصطلاحات بین اعضای انجمن در حال گشتن هست، پشت آن‌ها تجربه هست و در حال نشر هستند. بسیار پراکتیکال هست، علی‌رغم سودمندی این شعارها، برخی منتقدان بر این باورند که این شعارها احساساتی و کم‌مایه هستند. «مناسک و آداب» برای کنشگران این میدان، اقتدار جامعه‌پذیری، نظم‌پذیری و پذیرش مسئولیت کاملِ بهبودی به همراه دارد. از این نگاه در میدان ساختار انجمن معتادان گمنام، الزام افراد به رعایت کردن آداب می‌باشد که تکانش‌گری در افراد کاهش پیدا می‌کند. فرد تازه‌وارد به انجمن، شاه‌نشین می‌شود، از وی استقبال می‌شود و اعضاء با سال‌های پاکی بالا، با افتخار از سال‌های پاکی و تجربیاتشان صحبت می‌کنند.

جدول ۳: مفاهیم و مقوله‌های استخراج‌شده مربوط به شرایط علّی (باورهای بنیادی، دوگانه‌های انجمن و سلطه ایمان‌محوری)

مقولات اصلی	خرده‌مقوله	مفاهیم
باورهای بنیادی انجمن	فرهنگ شفاهی یا اسلنگ‌ها	اسلنگ‌ها (شیوه انتقال تجربه‌ها) سینه به سینه، جارگون، حالت نمادگون واژگان، جلسه جاذبه، روش پرورنده راهنماهای شفاهی، لقب گذاشتن
	مناسک و آداب	آموزه‌های معنوی (دعای روزانه)، مناسک جذب، آیین و مناسک، شعارهای جلسات، قدرت برتر، جشن‌های سالانه، پمفلت، خواندن دعای آرامش، سُنن شفاهی، سنت اعتراف، آرم انجمن
دوگانه‌های انجمن	رهجو-راهنما / فرا رهنما	کمک معتاد به معتادی دیگر، مربی تازه واردین، ریش‌سفیدها، تقدس‌گرایی، کاریزمایی راهنما، سلسله‌مراتب قدرت
	جمع‌گرایی/ فردگرایی	تمایل، کسب بهبودی (پرهیز کامل)، برنامه بین‌گروهی، رساندن پیام بهبودی، تکانشگری، برچسب بیمار، همبستگی
	محرومیت/ خودافشایی	اعتراف به گناه، حفظ حریم خصوصی، آزادی عمل، گمنامی، قدرت در بین اعضا، احساس گناه و ندامت، لغزش اعضا
سلطه ایمان‌محوری	سلطه ابزاری در ارکان انجمن	ابزاری شدن شعارهای انجمن، مخاطب‌دار بودن رویکرد دینی، شعارهای تأثیرگذار
	ایمان‌محوری رویکرد انجمن	ایمان به‌عنوان زمین بازی انجمن، رویکرد دینی در مدل سازمانی انجمن، پیشرفت افراد متواضع، آزادی دستاورد نیت خیر

1. jargon

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

در اصول انجمن راهنما به عنوان یک پیشنهاد دهنده از تجارب شخصی خودش برای رهجو محسوب می‌شود (کارکرد اصلی راهنما و رهجو، کار کردن قدم‌ها زیر نظر راهنما می‌باشد) اما به نظر برخی از آنان در رابطه با راهنما و رهجو مشکلاتی چون در گروه‌های انجمن در مواردی راهنمایان با همسران مصرف‌کننده‌ها که در جایگاه رهجوی آن‌ها هستند، ارتباط می‌گیرند. ابتدا حمایت عاطفی جایگزین کمبودهایش و بعد شکل رابطه فرازناشویی را پیدا می‌کند. گاهی راهنما به عنوان یک بُت در نظر گرفته می‌شود که سرپیچی از اوامرشان عواقب ناگواری داشت، که در ایران مدل و فرهنگ راهنما و رهجوی به یک مدل مرید و مراد که دارای آسیب‌های جدی است، تبدیل شده بود؛ یعنی هر کسی که باور قوی‌تر و معنوی‌تر دارد برتر است که این باعث به وجود آمدن ریاکاری در افراد می‌شود. جمع‌گرایی و فردگرایی، خرده‌مقوله دیگری است که در دوگانه‌های انجمن مطرح شده است. ویژگی عجیب و غریبی که انجمن (پاردوکسیکال و متناقض) دارد، همزمان از مدل‌های جمع‌گرایانه[1] و مدل‌های فردگرایانه[2] توأمان در مسیر و فرایند بهبودی استفاده می‌کنند. این دو نقطه، نقطه‌های مقابل همدیگرند. انجمن از یک سو بار اصلی مصرف مواد و ابتلا به اعتیاد را به عهده معتاد می‌گذارد و از او می‌خواهد بگوید: «من در مقابل مصرف مواد عاجزم و ضعف فردی مرا به مصرف مواد کشانده است. باید از درون به نیروی برتری ایمان بیاورند و به عجزشان اعتراف کنند» با محوریتی به نام فرد روبروست و راه‌حل‌هایی که می‌دهد از جنس فردی است (ترازنامه اخلاقی تهیه کنم، گناهان مرتکب شده پیشینم و گذشته را در حد وسعم جبران کنم). از سوی دیگر همین سیستم فردگرا به غایت جمع‌گرا عمل می‌کند، به این معنا که شبکه‌ای از آدم‌ها به وجود می‌آورد که بی‌دریغ در خدمت هم هستند و سخاوتمندانه خدمات دریافت می‌کنند. در برنامه به آن‌ها خدمت کردن را می‌آموزند، پیام بهبودی را به دیگران می‌رسانند (برای پاک ماندن باید به دیگران کمک کنند تا پاک بمانند). خرده‌مقوله محرمیت و خودافشایی، رابطه الاکلنگی دارند و یکی از مشکلات انجمن، اصل بر خودافشایی هست؛ این خودافشایی یعنی شخص همه ناپاکی‌ها و ناآلودگی‌ها را بیرون بریزد، که در تقابل با حریم

1. Socialisme
2. Individualism

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

خصوصی قرار می‌گیرد و باعث می‌شود به افتراقات و اختلافات دامن بزند، همه از زندگی خصوصی هم خبر داشتند و این خودش سوژه شد برای اینکه بعداً اگر شخص در زمینه‌ای با اختلاف روبرو شد، از این خودافشایی‌ها سواستفاده کند. سلطه ابزاری در ارکان انجمن، خرده‌مقوله دیگری است که در دوگانه‌های انجمن مطرح شده است. شعارها (دربردارنده توصیه‌ها و اصول بهبود برای کار بر روی برنامه ۱۲ قدمی است) در کنار قدم‌های بهبود قرار دارند و مرتب در جلسات تکرار می‌شوند و این جایگاه ارزشمند آن‌ها را به ما یادآور می‌شود. علی‌رغم سودمندی این شعارها برخی انتقاد دارند و آن را باعث وابستگی اعضا می‌دانند و از آن به جنبش دینی یاد می‌کنند که از خدمات روان‌پزشکی دورشان می‌کند. آنچه در خرده مقوله ایمان‌محوری رویکرد انجمن مطرح می‌شود، اینکه تا زمانی که آدم‌های مذهبی در دنیا وجود دارند، این مدل خریدار دارد؛ چون مبنای مدل انجمن در اصول علم قرار نمی‌گیرد، بلکه حوزه معرفتی (حوزه ایمان) است.

شرایط زمینه‌ای: موجبات علّی الگوهای ساختار سازمانی انجمن معتادان گمنام نه در شرایط خلأ بلکه در شرایط محیطی و زمینه‌ای خاصی شکل می‌گیرند و در نتیجه توضیح این الگوها نیاز به فهم شرایط دارد. مشارکت‌کنندگان به عوامل شرایط زمینه‌ای شامل اصول اساسی انجمن و ویژگی‌های سازمانی اشاره کرده‌اند که خرده‌مقوله‌های مربوط به هر یک از مقوله‌ها همراه با مفاهیم استخراج‌شده از مصاحبه‌های انجام‌شده در جدول زیر آمده است.

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

جدول ٤: مفاهیم و مقوله‌های استخراج‌شده مربوط به شرایط زمینه‌ای (اصول اساسی انجمن و ویژگی‌های سازمانی)

مقولات اصلی	خرده‌مقوله	مفاهیم
اصول اساسی انجمن	معنویت سکولار	برنامه ۱۲قدمی، دنیوی کردن دین، رسیدن به عجز، قدرت برتر
	گمنامی و رازداری	گمنامی اعضا راز ماندگاری و رشد انجمن هست
	پیوستگی	تداوم زنجیر عشق در جهان، مستمر کار کردن قدم‌ها با راهنما، حضور منظم در جلسات
	زبان بین‌المللی	رعایت اصول برنامه بین‌المللی، ساختار جهانی (۵ دفتر اصلی)
	رویکرد انتقادی	عدم مجوز برای مصرف دارو زیر نظر پزشک
	رویکرد سندیکایی	انتخاب رییس براساس رأی‌گیری، متخصص‌ستیزی بین اعضا
ویژگی‌های سازمانی	رهبری مؤثر	خدمت‌گزار تأثیرگذار و مورد اعتماد، ویژگی‌های رهبری
	تفویض اختیارات	تفویض اختیارات به خدمت‌گزاران، ارائه گزارش، رأی نمایندگان
	استقلال مالی (سازمان خودگردان)	تقسیم و بودجه‌بندی، استقلال مالی، تأمین هزینه، سبد در گردش
	انشعاب کارکردی	انشعاب انجمن، بازبینی آموزه‌های انجمن، بت‌وارگی راهنمایان
	ساختار خدماتی	ساختار براساس اعتماد، تأمین، توسعه و هماهنگی، ساختار خدماتی نه حکومتی
	تجمع قدرت یا تمرکزگرایی	مطلق‌انگاری انجمن، دیسنترالیزیشن (عدم تمرکز)، فرقه‌گرایی
	کمیته‌بندی	کمیته‌های فرعی (مسئول روابط عمومی، بیمارستان‌ها و زندان‌ها، سایت و جلسات، مجله، کارگاه‌ها)
	وجه اقتدار انجمن	دارای تشکیلات سازمانی، جامعه سندیکایی، همدلی راهنما و رهجو

براین اساس، رازداری بخشی از گمنامی است نه همه مفهوم گمنامی، و اصل گمنامی را باید رعایت کرد، گمنامی آفت ندارد. برای پیشگیری از آفت‌ها، اعضا گمنام شدند. اصل گمنامی در برنامه‌های دوازده قدمی به قدری مهم است که قسمتی از نام انجمن را شامل می‌شود. گمنام فردی به اعضا این اجازه را می‌دهد تا با اطمینان خاطر به دنبال بهبودی بروند. «انجمن معتادان گمنام برای رساندن پیام بهبودی به معتادی دیگر، توانسته است زبان بین‌المللی برای همه معتادان دنیا به وجود بیاورد، همه جای دنیا اسم NA و افراد

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023
[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]
[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

انجمن را کم‌وبیش می‌شناسند، تمامی سنت‌ها، قدم‌ها، مفاهیم و کتاب‌های مربوط به انجمن را خود اعضای انجمن در دنیا با استفاده از تجربیات و خاطراتشان نوشته‌اند که این دو مقوله فرعی از ویژگی‌های جامعه مدرن محسوب می‌شوند که در انجمن نمود بیرونی و اجتماعی دارند.

مقوله فرعی استقلال مالی یا سازمان خودگردان از ویژگی‌های سازمانی نشانگر آن است که یکی از قوانین مهم انجمن معتادان گمنام خودکفایی انجمن است. در انجمن به آن سنت هفتم می‌گویند و به این مضمون است که هر گروه معتادان گمنام می‌بایست متکی به خود باشد و کمکی از خارج دریافت نکند. این سنت به ما کمک می‌کنند استقلال انجمن محفوظ بماند. از لحاظ ساختاری چون وابسته به هیچ مرکز و سازمان وابسته‌ای نیست، به صورت خودکفا، خودگردانی می‌شود و ساختار خدماتی مدعی است، انجمن ساختار کلی دارد که در آن همه چیز براساس اعتماد هست. در ساختار، افراد به صورت فردی کار نمی‌کنند و به صورت گروهی کار می‌کنند. وقتی نماینده انتخاب می‌کنند، در هیئت‌ها نماینده‌ها مجدداً نماینده‌ای از بین این افراد، انتخاب می‌شوند و به ساختار بالاتر می‌روند تا جایی که به رأس هرم می‌رسند که دارای هرم سازمان جهانی موجود در امریکا برگزار می‌شود. این افراد تمام مشکلات گروه‌ها را بررسی می‌کنند و هرجا که نیاز به کمک داشته باشد تأمین می‌کند. اینگونه نیست که یک نفر بخواهد دستور بدهد و بقیه اجرا کنند. شرایط مداخله‌ای شامل مقوله‌های دیالکتیک فرد و جامعه در انجمن، فرصت‌های درون‌انجمنی و تهدیدهای درون‌سازمانی استخراج شدند که خرده‌مقوله‌های مربوط به هر یک از این مقوله‌ها در جدول زیر آمده است.

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

جدول ۵: مفاهیم و مقوله‌های استخراج‌شده مربوط به شرایط مداخله‌ای (دیالکتیک فرد و جامعه، فرصت‌های درون‌انجمنی، تهدیدهای درون‌سازمانی)

مقوله	خرده‌مقوله	مفاهیم
دیالکتیک فرد و جامعه در انجمن	دمکراتیک بودن	انتخابات عمومی، رأی‌گیری گروهی، روحیه برابری‌خواهی و اجتناب از
	ارتباطات اعضا	سلسله‌مراتب، اشتراک اعضا در اعتیاد، برابری حقوق اعضا
	رویکرد تجربی اعضا	اشتراک‌گذاری تجربه‌ها، استفاده از تجربه‌های آزموده‌شده، اصول زندگی بر پایه تجربه، اهمیت سیر تجربی زندگی، نبود جبر
فرصت‌های درون‌انجمنی	روحیه سازمانی انجمن	استقلال انجمن، در اولویت بودن اهداف انجمن
	فرایندی بودن آموزش	مهارت‌محوری آموزش در انجمن، خدمت کارآمد با برخورداری از
	مهارت‌محور	انواع صلح، پرورش روحیه‌ی یاری‌گری، فرایندی و دائمی بودن بهبودی
	فضای پرورش منش	آگاهی‌بخشی به معتاد، ایجاد فضای اجرای سنت‌ها، رویکرد دوازده‌قدمی تنها یکی از راه‌های بهبودی، پذیرش وجود راه‌های متنوع ترک اعتیاد
تهدیدهای درون‌سازمانی	نقد به نقش سازمانی اعضا	نقد سیستم سازمانی، متخصص‌ستیزی، تقابل بهبودی و درمان
	امکان ایجاد تناقض درون‌سازمانی	ایجاد وابستگی میان رهنما و رهجو، دوری از نظارت در برابر مشترک بودن اسناد مالی
	انتقاد درونی به ساختار انجمن	انتقاد به شعارزدگی، پذیرش و نشر شنیده‌ها، مدل دوازده‌قدم ناهمخوان با فرهنگ انسان شرقی، منطق‌محوری مدل دوازده‌قدم

در خرده مقوله دمکراتیک بودن ارتباطات اعضا، در انجمن، سیستم خدمات رأی‌گیری با واژه «فهم گروهی» عجین می‌باشد که اعضا سعی می‌کنند رأی اجماع بگیرند، آنقدر اعضا بحث می‌کنند تا به اجماع برسند، اما صدای مخالف را هم می‌شنوند. در خرده‌مقوله رویکرد تجربی اعضا، افراد با بیداری روحانی و تجربه کردن نتایج برنامه انجمن در زندگی‌شان، گرد هم می‌آیند تا پیام بهبودی را خیلی بیشتر از آنچه هر یک به تنهایی می‌توانند، بسط دهند. خدمت در انجمن، تحمیل اراده و عقاید به دیگران نیست، بلکه خدمت فروتنانه به آن‌ها، بدون چشم داشت و انتظار است. خرده‌مقوله فرایندی بودن آموزش مهارت‌محور بیانگر این است، در بعضی از پست‌ها، خدمت‌گزاران مورد اعتماد به مهارت خاصی نیاز دارند تا بتوانند رهبران مؤثری باشند؛ بنابراین انجمن آدم‌های بهتری با مهارت بیشتر تربیت می‌کند. خرده‌مقوله نقد به نقش سازمانی افراد، بیانگر آن است که بین

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

اعضـــای انجمن‌های ۱۲ قدمی نوعی متخصـــص‌ســـتیزی هم وجود دارد. یعنی در چرخه مداخلات، انواع و اقسام مدل‌های بهبودی مانند استفاده از پزشک، روانپزشک، مددکار، مشـــاور، گروه‌های همتا و خودیار وجود دارد. در خرده‌مقوله امکان ایجاد تناقض درون‌ســـازمانی در انجمن، درمانگر با مراجعه‌کننده یا بیمار (راهنما و رهجو) همزمان با یکدیگر مسیری را طی می‌کنند و همزمان با هم درمان می‌شوند و شاید در این مسیر از هم جدا شوند. لزوماً نباید تا آخر عمر به هم وابسته باشند و خصلت انجمن این بود که این دو با هم درمان شوند. قرار نبود مداخله بالا به پایین باشد (مداخلاتی از جنس همدلی، اعتماد، مشـــاوره‌درمانی و گروه‌درمانی، جنس مداخلات معناگرا هســـت). دو مقولهٔ اصـــلی استراتژی‌های سازمانی و مکانیسم‌های بازتوانی جزو راهبردها و اقدامات ساختار سازمانی انجمن معتادان می‌باشد.

جدول ٦: مفاهیم و مقوله‌های استخراج‌شده مربوط به استراتژی‌ها و اقدامات (استراتژی‌های سازمانی و مکانیسم‌های بازتوانی)

مقولات اصلی	خرده‌مقوله	مفاهیم
استراتژی‌های سازمانی	گروه‌های نظارت‌کننده درمان	ساختار نظارتی، غیرحرفه‌ای بودن انجمن، تفهیم رفتار سازمانی
	سبک‌های ارتباطی و گروه‌های کاری	رأی اجماع، فهم گروهی، سبک ارتباطی اقتدارگرایی، کاریزما
	وابستگی/ پیوند با انجمن	جامعه‌شناسی بیمارستانی، انسجام درونی، تمایل، خدمت کردن
	گروه‌های همالان یا خودیاری	وجدان گروه، همدردها، رفتار غیرمسئولانه، رویکرد مدارایانه خاص
	شبکه‌سازی انجمن	یکسان‌سازی اطلاعات روز، ارتباطات قوی، اصل چرخش
	الزام به اجرای قدم‌ها و سنت‌ها	زمین بازی (حوزه ایمان)، نیروی برتر، انتخابات، آگاهی، پیشرفت‌های متعالی، اصول زندگی کردن، مدل ۱۲قدمی
	معنادرمانی	صداقت در پاکی، رساندن پیام بهبودی، معنا پیدا کردن رنج
	حمایت اجتماعی	عشق بلاعوض، خدمات‌رسانی رایگان، مراقبت جمعی، چتر حمایتی
مکانیسم‌های بازتوانی	تحول و شکوفایی معنوی	منطق انجمن اخلاق‌محور، نیروی برتر، بازیابی معنوی
	زمینه‌های روان‌شناختی	خاصیت خودافشایی، حفظ حریم خصوصی، لغزش معتاد
	باز تولید گروه و خدمات الکترونیک	آشنایی با دنیای الکترونیک، توسعه ارتباطات در فضای مجازی
	معنویت متعادل	برنامه الهی معنوی، ایمان‌مدار، آموزه‌های معنوی، روشن‌بینی

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

گروه‌های خودیاری در گروه‌های دوازده‌قدم و همچنین برخی از انجمن‌های سکولار بر حمایت همدردان و خرد عمومی تکیه دارند. این گروه‌ها برخلاف گروه‌های درمانی، توسط متخصصان اداره نمی‌شوند، پولی برای گرفتن این خدمات پرداخت نمی‌کنند و نیز محدودیتی در تعداد اعضا وجود ندارد. ازجمله منافع این گروه‌ها می‌توان به دوستی، حمایت عاطفی، دانش تجربی، هویت‌یابی، نقش‌های معنادار و احساس تعلق اشاره کرد؛ چیزهایی که متخصصان در گروه‌های درمانی کمتر آن‌ها را فراهم می‌آوردند. این فرایندها پرورنده احساس تعلق، باورهای سازگار، سرمشق‌آموزی، رویکردهای مدارایی خاص، اطلاعات علمی یا کاربردی، و تدارک فرصت‌هایی برای مشارکت معنادار با دیگران برای بازسازی یا گسترش شبکه‌های اجتماعی است.

مقوله مکانیسم‌های بازتوانی بیانگر این است که همه اعضای انجمن، درد مشترکی به نام اعتیاد دارند که در چرخه بهبود قرار گرفته‌اند و این شبکه حمایت‌گرانه است و به همدیگر خدمت‌رسانی می‌کنند. هر عضوی، راهنما و مرشدی دارد و هر لحظه بخواهد به راهنمایش دسترسی دارد. این خدمت‌رسانی رایگان، بی‌دریغ و بی‌چشمداشت است؛ حتی اگر مجدداً به مصرف روی بیاورند و عود کنند، باز از این توجه و مراقبت جمعی بی‌نصیب نمی‌مانند. اصطلاح عشق بلاعوضی که در انجمن‌های دوازده‌قدمی مشاهده می‌شود، نقطه حسن ارتباطات اجتماعی‌شان است. مقوله فرعی تحول و شکوفایی معنوی گام اول اعضای انجمن برای ترک، اظهار عجز هست. اساساً برنامه دوازده‌قدمی، برنامه ترک مواد نیست، برنامه بازیابی معنوی است و اعضا در انجمن نگاهشان را نسبت به زندگی تغییر می‌دهند. آن گاه مصرف مواد از کارکرد و اولویت اصلی خودش می‌افتد و اولویت‌های افراد عوض می‌شود. فراوانی بالای این دو مقوله فرعی نشانگر این است که مکانیسم‌های بازتوانی در انجمن، مکانیسم اجتماعی است نه روان شناختی و مبنای آن جمعی و گروهی است.

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

جدول ۷: مفاهیم و مقوله‌های استخراج‌شده مربوط به پیامدها (شیوه‌های درمانی و بازتوانی)

مقولات اصلی	خرده‌مقوله	مفاهیم
شیوه‌های درمانی و بازتوانی	درمان پرهیزمدار	تعصب اعضا، ریپلس، دیدگاه قدیمی، گروه‌های خودیاری، رادیکال بودن روش، مجوز ندادن برای مصرف دارو
	معنویت/ معنادرمانی	مدل متافیزیکی (ایمان)، مداخلات معناگرا، اصول روحانی، نیروی برتر، روشن‌بینی معنوی، مدل فکری ترکیبی
	دارو درمانی	متخصص‌ستیزی در انجمن، تعصب انجمن از درمان دارویی
	روان‌درمانی و هویت‌بخشی	دلبستگی و احساس تعلق اعضا، تسلیم شدن بیمار، اصل روحانی به نام پذیرش، دانش رایگان همراه با عشق، هویت‌یابی از انجمن
	گروه‌درمانی	رابطه راهنما و رهجو، مفهوم سندیکایی، درمان‌گروهی، روان‌شناختی معناشناختی یالوم، کنار گذاشتن خودمحوری، وجدان گروهی

آنچه در خرده‌مقوله گروه‌درمانی مطرح می‌باشد این است که برنامه دوازده‌قدم برای معتادان آماده ترک، جواب می‌دهد. آموزه‌های اعضای انجمن، همبستگی بین افراد را تقویت می‌کند. دعا کردن، بغل کردن، تماس گرفتن، جلسه رفتن انواع جلسه‌ها، صحبت کردن، ته‌دیگ‌خوری، حرف زدن بعد از جلسه؛ همه این‌ها به معتادان کمک می‌کند. وجدان گروهی وسیله روحانی است برای دعوت از خداوند که در تصمیم‌گیری‌ها حضور داشته باشد. یکی از چارچوب‌های مفهومی آیین انجمن معنادرمانی ویکتور فرانکل هست که بیان می‌دارد اگر در رنجی که می‌کشید معنایی پیدا نکنید، لیاقت کشیدن همان رنج هم را ندارید. یعنی کسی که قرار هست ترک مصرف مواد کند، درواقع ریاضتی را بر نفسش اعمال می‌کند و با انجمن به رنج معنا می‌دهد. در انجمن خیلی مهم است که درمانگر با مراجعه‌کننده (راهنما و رهجو) همزمان راهی را می‌روند و همزمان با هم درمان می‌شوند. خصلت انجمن این بود که این دو با هم درمان شوند و قرار نبود مداخله بالا به پایین باشد. این‌ها مداخلاتی از جنس همدلی، اعتماد، مشاوره‌درمانی و گروه‌درمانی است. بنابراین یکی از روش‌های درمانی انجمن، از جنس مداخلات معناگرا هست که لزوماً نباید تا آخر عمر به هم وابسته باشند.

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

شکل ۱: الگوی ساختاری سازمانی انجمن معتادان گمنام با استفاده از رویکرد نظریه زمینه‌ای

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف شناسایی ساختار سازمانی انجمن معتادان گمنام انجام گرفت. براساس نتایج به دست‌آمده ساختار سازمانی شکل گرفته در سازمان‌ها که بر اثر استمرار و تکرار در طول زمان به وجود آمده، یکی از ارکان اساسی در سوگیری سازمان برای دستیابی به اهداف جمعی خویش است که اغلب در مطالعات انجام‌شده در انجمن معتادان گمنام نادیده گرفته شده است. این در حالی است که تأکید اعضای این انجمن بر پایداری نوع خاصی از روابط درون‌سازمانی مبتنی بر روابط همدلانه است. این گروه ویژگی اصلی انجمن معتادان گمنام را در همین روابط و پایبندی اعضا به حفظ اقتدار انجمن پیرامون اصول اساسی و گام‌های دوازده‌گانه اعضای انجمن می‌دانند. علاوه بر کارکرد جهت‌یابی انجمن، ساختار سازمانی انجمن دارای کارکردهای متنوعی است. نخست، ساختار انجمن تواناساز است و افراد را در راستای تحقق سلامت انجمن برای ترک اعتیاد توانمند کرده است. دوم، ساختار انجمن بازدارنده است و با سلسله‌مراتبی انعطاف‌پذیر و سیستمی از قواعد و مقررات تنبیه، بر اجابت و همنوایی اعضای سازمان متمرکز است و اعضا موظفند در جلسات مرتب و منظم شرکت کنند و از مصرف هرگونه مواد اعتیادآور پرهیز داشته باشند. سوم، ساختار سازمانی انجمن از طریق طراحی الگوهای هم‌کنش‌گرایانه، زمینه کنترل اعمال اعضا را فراهم می‌نماید. ساختار شبکه روابط اجتماعی انجمن معتادان گمنام در ایران که در میان معتادان بهبودیافته یا در حال بهبودی شکل گرفته، نمونه‌ای از شبکه روابط اجتماعی خودجوش، مردمی و دارای قدرتی از پایین به بالا است. الزام اعضای انجمن به اجرای قدم‌ها و سنت‌ها شباهتی میان قدرت ساختاریافته در انجمن و نظریه قدرت و اقتدار وبر ایجاد کرده است و قدرت را عقلانی و مبتنی بر قانون می‌داند که مقبولیت خود را از طریق تأیید اعضا به دست می‌آورد. در انجمن معتادان گمنام نیز قدم‌ها و سنت‌ها وجه قانونی انجمن را دارند و پایبندی به آن‌ها، قدرت سازمانی را تأیید می‌کند تا هنگامی که اعضای انجمن بتوانند با استفاده از قدرت مادی یا معنوی، پیروی از قوانین را الزامی سازند و برای تخلف از آن مجازات‌هایی وضع کنند. همچنین نظم قانونی در انجمن مشاهده می‌شود و این نظم بر توزیع قدرت اجتماعی و اقتصادی انجمن اثر می‌گذارد.

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

مشارکت‌کنندگان، الگوی ساختار سازمانی در انجمن را متکثر دانسته و این الگو را صورت‌بندی شده تحت شرایط خاصی می‌دانند. در روابط بین راهنما و رهجو، نظام اقتدار پدرسالارانه، رهجو را به پذیرش، سکوت و یا تحمل دعوت می‌کند که یکی از انواع اقتدار سنتی در ادبیات وبر می‌باشد. علاوه بر این نوع اقتدار، اقتدار کریسمایی نیز در میان اعضای انجمن به عنوان نیرویی انسجام‌دهنده در بعد معنوی وجود دارد؛ اقتداری که برآمده از شیدایی جمعی مجذوبانه است نه کنشی عقلانی. در ایران براساس آسیب‌هایی که در روابط بین راهنما و رهجو رخ داده، راهنما نقش فرد محوری در اقتدار پدرسالارانه را ایفا می‌کند که در زندگی خصوصی و خانوادگی رهجویش دخالت می‌کند. همچنین اعضای انجمن، راهکارهایی در انجمن برای خودشان ایجاد کرده‌اند و تقابل بین جمع‌گرایی و فردگرایی را تبدیل به تضادی سازنده در راه دستیابی به اهداف انجمن کرده‌اند. از یک طرف، هیچ‌کدام از اعضا نباید رازهای اعضای دیگر را برملا بسازند، از طرفی دیگر، خودافشایی وجود دارد و درکنار این تضادهای رفتاری، اعضای انجمن مانند جوامع سنتی از یکدیگر حمایت می‌کنند که مصداق حمایت اجتماعی است. براساس این حمایت، گروه اجتماعی منسجمی تشکیل شده که بر اساس کنش‌های سنتی عمل می‌کنند. بنابراین در یک بستر اجتماعی که اصول مدرن بودن در آن وجود دارد شکلی از کنش‌های سنتی را اجرایی کرده‌اند. همچنین رویکرد سندیکایی در آراء تنهایی (۱۴۰۱) نیز همسو با ساختار سازمانی انجمن است. مهم‌ترین شرط برقراری سندیکالیسم در دستگاه تفسیری پرگمتیسم، حق چانه‌سازی از پایگاه برابر و برابریِ حق سیاسی و کنشگری اجتماعی برای تمامی طرف‌های درگیر در کنش اجتماعی و یا هرگونه‌ای از پیکربندی اتحادیه و سندیکاست.

معنویت سکولار از اصول اساسی انجمن که از مقوله‌های شرایط زمینه‌ای الگوی ساختاری است و نشان می‌دهد مشارکت در انجمن، رابطه مثبتی با دینداری دارد. اعضای انجمن بر اساس مکانیسم‌های دوگانه‌ی معنویت به دو گروه تقسیم می‌شوند؛ اعضای متمایل به معنویت سکولار که اعضای منتقد مذهبی‌گرایی و اعضای متمایل به معنویت

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

مذهبی که گروه مذهب‌گرای انجمن را تشکیل می‌دهند (کورتز و وایت[1]، ۲۰۱۵). درحقیقت اخلاق و معنویت نمای ظاهری مراحل ۱۲گانه انجمن معتادان گمنام است که ذاتاً غیریهودی، غیرمسیحی؛ غیراسلامی و ... است (دُست، ۲۰۱۳). تجربیات معنوی در گروه‌های خودیاری نتیجه مشارکت سکولار در انجمن است. این رویکرد دینی و سکولار در رشد معنوی، نشان‌دهنده دو راه متفاوت برای دستیابی به هدف انجمن؛ معنویت سکولار و معنویت دینی است. اعضای انجمن وابسته به مذهب از هر دو نوع معنویت به طور موازی استفاده می‌کنند، اما برای شکاکان مذهبی، آتئیست‌ها و گروه‌های خودیاری امکان رشد معنوی را بدون دخالت مذهبی فراهم می‌کنند (ناک، ۲۰۲۱).

در ساختار سازمانیِ انجمن دو الگوی راهبردی «استراتژی سازمانی و مکانیسم‌های بازتوانی» شکل گرفته است. در الگوی استراتژی سازمانی، افراد پس از گذشت زمانی از شرکت در جلسات اعضای انجمن معتادان گمنام، به عنوان یکی از گروه‌های خودیاری، بهبودی قابل ملاحظه‌ای در زمینه‌هایی چون استخدام و کار، مصرف مواد و الکل، درگیری‌های قانونی، عزت نفس، روابط درون خانوادگی و کاهش نشانه‌های فیزیولوژیکی ناشی از پرهیز از مواد نشان می‌دهند. معنادرمانی یکی از مکانیسم‌های بازتوانی است که کاربرد آن مشابه الگوی ویکتور فرانکل (۱۳۹۸) می‌باشد. ویکتور فرانکل معتقد است در معنادرمانی، فرد در جهتی راهنمایی می‌شود که معنی زندگی خود را بیابد. درمان گروهی به سهولت این امکان را فراهم می‌سازد که تعدادی از این افراد در یک مکان جمع شده، با یکدیگر رابطه برقرار کنند و راجع به مشکلات مشابه خود به گفتگو بنشینند. اعضای گروه در جریان هم‌کنشی، به یکدیگر کمک می‌کنند، یعنی در جریان درمان از یکدیگر حمایت می‌کنند، به هم اطمینان می‌دهند، پیشنهاد می‌کنند و بینش می‌دهند. دیوینسون، نیل و کرینگ[2] (۲۰۰۴) بر این باورند که در معنادرمانی به فرد کمک می‌شود تا با قرار دادن خود در بافتی بزرگتر، فلسفه‌ای از زندگی را مبنی بر اینکه فرد برای وجود و حیاتش مسئول است به دست بیاورد. گفتگو و هم‌کنشی بین اعضا، موجب هم افزایی و رشد و شکوفایی انجمن می‌شود.

1. Kurtz & White
2. Davinson, Neal & Kring

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

درنهایت، کارکرد معنادرمانی به عنوان یکی از شیوه‌های درمان، شکل‌گیری و استمرار اراده و هدف‌مندی در دستیابی به هدف است. به نظر یالوم[3] (۱۹۹۵) که امید را به عنوان یک عنصر اساسی فرایند درمان مشخص می‌کند، زمانی که افراد در شرایط مبهمی هستند و رسیدن به اهداف در آن شرایط قطعی نیست، ممکن است از طریق متوسل شدن به استراتژی‌های متنوعی، اراده و هدف‌مندی خود را حفظ کنند. برای اقدام به ترک اعتیاد علاوه بر خستگی به امید هم نیاز است و آنچه اعضا را امیدوار کرده است آشنایی با معتادان بهبودیافته دیگر است. بر اساس کارکردهای متنوعی مانند تواناسازی، بازدارندگی، قدرت تعمیم‌یافته و متکثر در میان اعضای انجمن، ساختار سازمانی انجمن، ساختاری با کارکردهای چندگانه است که این چندگانگی موجب شده تا ابعاد متفاوتی از زندگی اعضای انجمن با روابط درون‌سازمانی گره خورده و همسویی میان اهداف فردی و گروهی اعضا به وجود آید.

منابع

بلومر، هربرت (۱۳۹۶). *جامعه صنعتی (تحلیلی دیالکتیکی از ساختار قدرت در آمریکا)*. ترجمه حسن ابوالحسن تنهایی، بیتا مدنی، تهران: نشر دریای تنهایی و بهمن برنا. (تاریخ انتشار به زبان اصلی، ۱۹۸۸).

بیگی، علی؛ محمدی‌فر، محمدعلی؛ فراهانی، محمدنقی و محمدخانی، شهرا (۱۳۹۰). مقایسه سبک‌های مدارا با استرس و سطح امیدواری بین اعضای انجمن معتادان گمنام و معتادان تحت درمان نگهدارنده متادون. *فصلنامه اعتیادپژوهی*، ۵ (۲۰)، ۵۵-۷۲.

تنهایی، حسین ابوالحسن (۱۳۹۹). *دستگاه نظری مکس وبر*. تهران: اندیشه احسان.

تنهایی، حسین ابوالحسن (۱۴۰۰). *دستگاه نظری تفسیرگرایی پرگمتیستی*. تهران: اندیشه احسان.

تنهایی، حسین ابوالحسن (۱۴۰۲). *جامعه‌شناسی نظری: مبانی، اصول، مفاهیم و قواعد*. تهران: بهمن برنا.

خوانساری، ابوالفضل و جعفری هرندی، رضا (۱۴۰۱). اثربخشی آموزش دوازده‌قدم انجمن معتادان گمنام بر تاب‌آوری و خودکارآمدی اعضای انجمن معتادان گمنام. *فصلنامه اعتیادپژوهی*، ۱۶(۶۴)، ۲۵۹-۲۷۸.

3. Yalom

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

دیلینی، تیم (۱۳۹۹). *نظریه‌های کلاسیک جامعه‌شناسی*. ترجمه بهرنگ صدیقی و وحید طلوعی، چاپ سوم. تهران: نشر نی.

رحیمی، مصطفی (۱۳۹۹). *واکاوی تجربه اعتیاد، انگیزه ترک و بازتوانی از دیدگاه زوجین شرکت‌کننده در انجمن معتادان گمنام شهر اصفهان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.

سبزی، سعید و اسلمی، الهه (۱۴۰۱). اثربخشی روش دوازده قدم انجمن معتادان گمنام بر تعارضات زناشویی و تعارضات والد- فرزندی معتادان. *فصلنامه اعتیادپژوهی*، ۱۶(۶۳)، ۳۵۸-۳۳۵.

ستوده‌اصل، نعمت؛ ماهیگیر، سعید؛ پاک‌نظر، فاطمه و میرمحمدخانی، مجید (۱۳۹۹). مطالعه مقایسه‌ای نگرش بیماران شرکت‌کننده در برنامه معتادان گمنام و بیماران تحت درمان نگهدارنده با متادون نسبت به سوء مصرف مواد. *کومش*، ۳(۷۹)، ۵۵۰-۵۵۵.

شیخ انصاری، مهین (۱۳۹۹). *نظریه شبکه روابط اجتماعی در اعتیاد، معتاد از منظر لویناس*. تهران: جامعه‌شناسان و روش‌شناسان.

صالحی، محمدرضا و طباطبایی‌نژاد، فاطمه سادات (۱۴۰۱). اثربخشی آموزش قدم‌های دوازده‌گانه انجمن معتادان گمنام بر پذیرش اجتماعی، بهزیستی روان‌شناختی، کیفیت زندگی، و ولع مصرف افراد وابسته به مواد. *فصلنامه اعتیادپژوهی*، ۱۶(۶۵)، ۲۸۷-۳۱۰.

فوکو، میشل (۱۳۹۷). *اراده به دانستن*. ترجمه نیکو سرخوش و افشین جهاندیده. چاپ نهم. تهران: نی. (تاریخ انتشار به زبان اصلی، ۱۹۷۶).

فرانکل، ویکتور (۱۳۹۸). *انسان در جستجوی معنی: پژوهشی در معنادرمانی*. ترجمه نهضت صالحیان، مهین میلانی. تهران: انتشارات درسا. (تاریخ انتشار به زبان اصلی، ۱۹۹۲)

قدرتی، شفیعه و رحیمی چیتگر، حمید (۱۴۰۰). مطالعه کیفی تجربه زیسته افراد شرکت‌کننده در انجمن معتادان گمنام از کارکردهای انجمن در ترک اعتیاد. *فصلنامه اعتیادپژوهی*، ۱۵(۶۲)، ۲۸۹-۳۲۲.

گافمن، اروینگ (۱۴۰۰). *داغ ننگ: چاره‌اندیشی برای هویت ضایع‌شده*. ترجمه مسعود کیانپور. تهران: نشر مرکز. (تاریخ انتشار به زبان اصلی، ۱۹۶۳).

نارنجی‌ها، هومان (۱۳۸۹). تجربه‌های یک درمانگر اعتیاد. *ایران پاک*، (۳۵)، ۸-۱۲.

نوروزی جوینانی، سعید (۱۳۹۶). *زبان حال: فرهنگ عام‌واژه‌های معتادان*. تهران: دانژه.

نوروزی جوینانی، سعید. (۱۴۰۲). *کمی بیش: بهبودنامه اعتیاد*. تهران: دانژه

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

References

Bill W. (2009). *The narcotics anonymous step working guides*. 3th ed. Chastworth, CA: NAWS Inc.

Davinson, C. G., Neal, J. M., & Kring, A. M. (2004). *Abnormal psychology (Ninth Edition)*. New York: John Wieley & sons, INC.

Dossett, W. (2013). Addiction, spirituality and 12-step programmes. *International Social Work*, 56(3), 369-383.

Flora, K., Raftopoulos, A., & Pontikes, T. (2010). Current status of narcotics anonymous and alcoholics anonymous in greece: factors influencing member enrolment. *Journal of Groups in Addiction and Recovery*, 5(3), 226-239.

Galanter, M., White, W. L., & Hunter, B. D. (2019). Cross-cultural applicability of the 12-Step model: A comparison of Narcotics Anonymous in the USA and Iran. *Journal of Addiction Medicine*, 13(6), 493–499.

Galanter, M., White, W. L., Ziegler, P. P., & Hunter, B. (2020). An empirical study on the construct of "God" in the Twelve Step process. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 46(6), 731-738.

Gossop, M., Stewart, D., & Marsden, J. (2008). Attendance at Narcotics Anonymous and Alcoholics Anonymous meetings, frequency of attendance and substance use outcomes after residential treatment for drug dependence: a 5-year follow-up study. *Addiction*, 103(1), 119-125.

Kurtz, E., & White, W. L. (2015). Recovery spirituality. *Religions*, 6(1), 58-81.

Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2018). *Organizational Behaivior*. 16th Edition. London: pearson.

Vederhus, J. K., Høie, M., & Birkeland, B. (2020). One size doesn't fit all: a thematic analysis of interviews with people who have stopped participating in Narcotics Anonymous in Norway. *Addiction Science & Clinical Practice*, 15(1), 1-12.

Wnuk, M. (2021). Indirect Relationship between Alcoholics Anonymous Spirituality and Their Hopelessness: The Role of Meaning in Life, Hope, and Abstinence Duration. *Religions*, 12(11), 934-945.

Wnuk, M. (2022a). The role of optimism and abstinence in the mechanism underlying the indirect links of religious and spiritual involvement with the happiness of alcoholics anonymous from Poland. *Religions*, 13(9), 853-870.

Wnuk, M. (2022b). The beneficial role of involvement in alcoholics anonymous for existential and subjective well-being of alcohol-dependent individuals? the model verification. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(9), 5173-5190.

Yalom, I. D. (1995). *The theory and practice of group psychotherapy*. (4th Ed.), New York: Basic Books.

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.217] [Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]